

บทที่ 2

รูปแบบของสำนวนจีนและสำนวนไทยที่มีคำบอกอวัยวะ

อวัยวะต่าง ๆ ในร่างกายของคนเรา เป็นสิ่งที่เราใช้อยู่เสมอ ลักษณะอวัยวะในร่างกาย ตลอดจนการรับสัมผัสต่าง ๆ ของอวัยวะ ตั้งแต่ส่วนที่อยู่สูงคือ หัว หู ตา จมูก ปาก เรื่อยลงไปจนกระทั่งเท้า ก่อให้เกิดความคิดเปรียบเปรยเป็นสำนวนขึ้นมากมายทั้งในภาษาจีนและภาษาไทย

2.1 สำนวนจีนที่มีคำบอกอวัยวะ

2.1.1 ลักษณะรูปแบบทั่วไปของสำนวนจีนที่มีคำบอกอวัยวะ

โดยทั่วไปลักษณะรูปแบบของสำนวนจีนที่มีคำบอกอวัยวะในภาษาจีนอาจแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การใช้คำบอกอวัยวะคำเดียว และการใช้คำบอกอวัยวะสองคำในสำนวน

2.1.1.1 การใช้คำบอกอวัยวะคำเดียวในสำนวน

ตำแหน่งของคำบอกอวัยวะซึ่งปรากฏในสำนวนจีนที่มีการใช้คำบอกอวัยวะเพียงคำเดียวนั้น สามารถจำแนกได้เป็น 8 ลักษณะ คือ

2.1.1.1.1 อยู่ในตำแหน่งแรกของสำนวน

ตัวอย่าง

目中無人

mù zhōng wú rén

ตา ใน ไร้อัน

หมายความว่า มองตัวเองด้วยตาหน้า มองผู้อื่นด้วยตาหลัง

毛舉細故

máo jǔ xì gù

ขน ยก หุมหิม เหตุ

หมายความว่า ยกข้อหุมหิมขึ้นมากล่าว

口尚乳臭

kǒu shàng rǔ xiù

ปาก ชัง นม กลิ่น

หมายความว่า ปากยังไม่สิ้นกลิ่นนํ้านม

面如土色
miàn rú tǔ sè

หน้า คั่ง ดิน สี

หมายความว่า หน้าถอดสี

頭破血流
tóu pò xuè liú

หัวแตก เลือด ไหล

หมายความว่า คางเหลือง

目不識丁
mù bù shí dīng

ตา ไม่รู้ ตัวอักษร “ดิง”

หมายความว่า ก ข ไม่กระดิกหู

膝癢搔背
xī yǎng sāo bèi

หัวเข่า คัน เกา หลัง

หมายความว่า ไปไหนมาสามวาสองศอก

口如懸河
kǒu rú xuánhé

ปาก เหมือน น้ำตก

หมายความว่า พูดคล่องเหมือนล่องน้ำ

胸無城府
xiōng wú chéng fǔ

อก ไม่มี เล่ห์เหลี่ยม

หมายความว่า คนที่เปิดเผยตรงไปตรงมา ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม

骨瘦如豺
gǔ shòu rú chái

กระดูก ผอม เหมือน หมาไน

หมายความว่า ผอมเหมือนกิ้งแห้ง

腰金衣紫

yāo jīn yī zǐ¹

เอว ทอง เสื้อ ม่วง

หมายความว่า เป็นขุนนางใหญ่ เป็นเจ้าเป็นนาย

2.1.1.1.2 อยู่ในตำแหน่งที่สองของสำนวน

ตัวอย่าง

敲骨吸髓

qiāo gǔ xī suǐ

เคาะ กระดูก ดูด ไชกระดูก

หมายความว่า ชุกรีด รีดนาทาเร้น

兩面三刀

liǎng miàn sān dāo

สอง หน้า สาม มีด

หมายความว่า ค่อหน้ามะพลับลับหลังตะโก

คือสองหน้า

挨肩搭背

āi jiān dā bèi

ชิด ไหล่ จับ หลัง

หมายความว่า สนิทใกล้ชิดกัน จับมือถือแขน

一毛不拔

yī máo bù bá

หนึ่ง ขน ไม่ ดึง

หมายความว่า ตระหนี่ถี่เหนียว ขี้ไม่ให้หมากิน

คือเป็นคังเม

¹ 腰金衣紫 yāo jīn yī zǐ สำนวนนี้มาจากเมื่อสมัยโบราณขุนนางใหญ่ของจีนจะใส่ชุดขุนนางสีม่วงและมีเข็มขัดทองคำที่เอว (Wáng Jiànyīn , Chén Jié และคณะ , 1986 : 1513)

掩鼻偷香

yǎn bí tōu xiāng

ปิด จมูก ขโมย รูป

หมายความว่า หลอกตัวเอง

當耳邊風

dāng ěr biān fēng

ถือว่าเป็น หูข้าง ลม

หมายความว่า หูทวนลม

厚顏無恥

hòu yán wú chǐ

หนา หน้า ไร้ยางอาย

หมายความว่า หน้าหนา

滿面春風

mǎn miàn chūn fēng

เต็ม หน้า ฤดูใบไม้ผลิ ลม

หมายความว่า หน้าบานเป็นกระดิ่ง

反唇相譏

fǎn chún xiāng jī

ได้กลับ ริมฝีปาก ซึ่งกันและกัน ได้เถียง

หมายความว่า ตอปากต่อคำ พูดขอกย้อน เถียงคำไม่ตกปาก

疾足先得

jí zú xiān dé

เร็ว เท่า ก่อน ได้รับ

หมายความว่า ใครเร็วใครได้ มือใครยาว สาวได้สาวเอา

過眼雲煙

guò yǎn yún yān

ผ่าน ตา เมฆ ควัน

หมายความว่า ชั่วพริบตาเดียว

大腹便便
dà fù pián pián

ใหญ่ ท้อง อ้วน

หมายความว่า พุงพลุ้ย ท้องอืดพุงกระสอบ

游手好閑
yóu shǒu hào xián

ไม่ทำงาน มือ ชอบ ไม่มีงานทำ

หมายความว่า ชอบอยู่เฉยๆ ไม่ทำงาน ไม่เอาถ่าน

虎口餘生
hǔ kǒu yú shēng

เสือ ปาก รอด ชีวิต

หมายความว่า รอดปากเหยี่ยวปากกา

2.1.1.1.3 อยู่ในตำแหน่งที่สามของถ้านวน

ตัวอย่าง

不足齒數
bù zú chǐ shù

ไม่ พอ ฟัน นับ

หมายความว่า เรื่องจับจ้อย ไม่ควรแก่การกล่าวถึง

皮笑肉不笑
pí xiào ròu bù xiào

หนัง หัวเราะ เนื้อ ไม่ หัวเราะ

หมายความว่า ปากหวานก้นเปรี้ยว

禍從口出
huò cóng kǒu chū

ภัย จาก ปาก ออก

หมายความว่า ปลาหมอตายเพราะปาก

見錢眼開
jiàn qián yǎn kāi
เห็นเงินตาเปิด
หมายความว่า ตาโต

拾人牙慧
shí rén yá huì
เก็บคนอื่น ฟัน ฉลาด
หมายความว่า จำขี้ปากเขามา

仰人鼻息
yǎng rén bí xī
อาศัยคนอื่น จมูก ลมหายใจ
หมายความว่า ขี้มจมูกคนอื่นหายใจ

九回腸斷
jiǔ huí cháng duàn
เก้า ครั้ง ไส้ขาด
หมายความว่า ทุกข์ใจ กลุ้มใจอย่างสุดขีด

2.1.1.1.4 อยู่ในตำแหน่งที่สี่ของสำนวน

ตัวอย่าง
千里始足下
qiān lǐ shǐ zú xià
พัน ลี เริ่ม เท้า ลง
หมายความว่า เริ่มคืบจากเล็ก ๆ น้อย ๆ
เก็บเล็กผสมน้อย

2.1.1.1.5 อยู่ในตำแหน่งที่ห้าของสำนวน

ตัวอย่าง
一步一個腳印
yī bù yī gè jiǎo yìn
หนึ่ง ก้าว หนึ่ง รอยเท้า รอย
หมายความว่า สุขุมรอบคอบ เชื่อถือได้

2.1.1.1.6 อยู่ในตำแหน่งที่หกของสำนวน

ตัวอย่าง

瓦罐不離井口破

wǎ guǎn bù lí jǐng kǒu pò

กระเบื้อง กระจัง ไม้ ห่าง บ่อ ปาก แตก

หมายความว่า ใจถึง หรือกล้าเสี่ยงอันตราย

2.1.1.1.7 อยู่ในตำแหน่งสุดท้ายของสำนวน

ตัวอย่าง

隔牆有耳

gé qiáng yǒu ěr

กั้น กำแพง มี หู

หมายความว่า กำแพงมีหูประคูดมิช่อง

鸚鵡學舌

yīng wǔ xué shé

นกแก้ว หัด ลิ้น

หมายความว่า พูดเป็นนกแก้วนทพาทอง

九牛一毛

jiǔ niú yī máo

เก้า วัว หนึ่ง ขน

หมายความว่า ขนหน้าแข้งไม่ร่วง

聽人穿鼻

tīng rén chuān bí

ฟัง คนอื่น สนทนา จมูก

หมายความว่า ไม่มีความคิดเป็นของตนเอง จมูก

贊不絕口

zàn bù jué kǒu

ชม ไม่ หมดสิ้น ปาก

หมายความว่า ชมไม่ขาดปาก

易如反掌

yì rú fǎn zhǎng

ง่าย เหมือน พลิก ฝ่ามือ

หมายความว่า ปอกกล้วยเข้าปาก

有血有肉

yǒu xuè yǒu ròu

มี เลือด มี เนื้อ

หมายความว่า ผลงานด้านศิลปะที่เต็มไปด้วยสาระ

และภาพลักษณ์ที่มีชีวิตชีวา

恨之入骨

hèn zhī rù gǔ

เกลียด มั่น เข้า กระดูก

หมายความว่า เกลียดมาก เกลียดเข้ากระดูกดำ

2.1.1.1.8 อยู่ในจำนวนที่มีสองวรรค

ตัวอย่าง

千里之行，始於足下¹

qiān lǐ zhī xíng , shǐ yú zú xià

พัน ลี้ ที่ เดิน เริ่ม ที่ เท้า ลง

หมายความว่า เก็บเล็กผสมน้อย

2.1.1.2 การใช้คำบอกอวัยวะสองคำในจำนวน

การปรากฏร่วมกันของคำบอกอวัยวะสองคำในจำนวน อาจแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ ในจำนวนที่เป็นวรรคเดียวมีการใช้คำบอกอวัยวะสองคำเรียงชิดกัน และมีการใช้คำบอกอวัยวะสองคำคั่นสลับกับคำอื่น และการใช้คำบอกอวัยวะสองคำในจำนวนที่มีสองวรรค

¹千里之行，始於足下 qiān lǐ zhī xíng , shǐ yú zú xià พันลี้ที่เดิน เริ่มที่เท้าลง
จำนวนนี้ความหมายเหมือนกันกับ 千里足下 qiān lǐ shǐ zú xià พันลี้ที่เท้าลง ดูที่หน้า 11
ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

2.1.1.2.1 การใช้คำบอกวิยะสองคำเรียงชิดกันในสำนวนที่มีวรรคเดียว

ในสำนวนที่เป็นแบบวรรคเดียวตำแหน่งของคำบอกวิยะสองคำที่เรียงชิดกันนั้น มีทั้งที่อยู่ข้างหน้าและข้างท้ายของสำนวน ตัวอย่างเช่น

骨肉分離

gǔ ròu fēnlí

กระดูก เนื้อ แยกจากกัน

หมายความว่า บ้านแตกสาแหรกขาด แผลแตก

生死骨肉

shēng sǐ gǔ ròu

เกิด ตาย กระดูก เนื้อ

หมายความว่า มีบุญคุณใหญ่หลวง เหมือนตายแล้วเกิดใหม่

唇齒相依

chún chǐ xiāng yī

ริมฝีปาก ฟัน ชึ่งกันและกัน พึ่งพา

หมายความว่า น้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่า

面面相覷

miàn miàn xiāng qù

หน้า หน้า ชึ่งกันและกัน มอง

หมายความว่า มองหน้ากันเล็กน้อย

肝膽相照

gān dǎn xiāng zhào

ตับ ถุงน้ำดี ชึ่งกันและกัน ดูแล

หมายความว่า ด้วยความจริงใจและซื่อสัตย์สุจริต จงรักภักดี

禍生肘腋

huò shēng zhǒu yè

ภัยอันตราย เกิด ซอกอก รักแค้น

หมายความว่า มีภัยอันตรายเกิดขึ้นใกล้ตัว

皮膚之見

pí fū zhī jiàn

ผิวหนังที่ความคิดเห็น

หมายความว่า ความคิดที่ผิวเผิน

耳目一新

ěr mù yī xīn

หูตาหนึ่งใหม่

หมายความว่า ผิดหูผิดตา

自有肺腸

zì yǒu fèi cháng

ตัวเองมีปอดไส้

หมายความว่า การกระทำที่มีวัตถุประสงค์ของตนเอง

口耳之學

kǒu ěr zhī xué

ปากหูที่เรียน

หมายความว่า รูๆ ปลายๆ

親如手足

qīn rú shǒu zú

สนิทดังมือเท้า

หมายความว่า สนิทกันเหมือนพี่น้อง

菩薩心腸

Pú sā xīn cháng

โพธิสัตว์ใจลำไส้

หมายความว่า ใจพระ

口口相傳

kǒu kǒu xiāng chuán

ปากปากซึ่งกันและกัน สืบทอด

หมายความว่า ปากต่อปาก

腹心之疾

fù xīn zhī jí

ท้องใจที่อันตราย

หมายความว่า อันตราย หรือศัตรูที่อยู่ข้างตัว

สำนวนไทยว่า หอกข้างแคร่

鐵石心腸

tiě shí xīn cháng

เหล็กหินใจไส้

หมายความว่า จิตใจมั่นคงไม่รวนเร

สำนวนไทยว่า พกหิน

2.1.1.2.2 การใช้คำบอกอวัยวะสองคำค้นสลับกับคำอื่นในสำนวนที่มีวรรณคดี

เมื่อศึกษาค้นคว้าแล้วพบว่ารูปแบบนี้เป็นรูปแบบที่พบมากที่สุดของสำนวนที่มีคำบอกอวัยวะในภาษาจีน คำบอกอวัยวะลักษณะนี้มีทั้งที่อยู่ข้างหน้าและข้างท้ายของสำนวนที่เป็นแบบวรรณคดี ตัวอย่างเช่น

狼心狗肺

láng xīn gǒu fèi

หมาป่าใจหมาปอด

หมายความว่า ใจทมิฬหินชาติ

佛口蛇心

fó kǒu shé xīn

พระปากงูใจ

หมายความว่า ปากปราศรัยน้ำใจเชือดคอ

咬牙切齒

yǎo yá qiè chǐ

กัดฟันกัดฟัน

หมายความว่า โกรธแค้นมาก เช่น เขี้ยวเคี้ยวฟัน

唇亡齒寒

chún wáng chǐ hán

ริมฝีปาก หาย ฟัน หนาว

หมายความว่า น้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่า

朱唇粉面

zhū chún fěn miàn

สีแดง ริมฝีปาก แป้ง หน้า

หมายความว่า หน้าตาสวย

頓足捶胸

dùn zú chuí xiōng

กระทืบเท้า ตีอก

หมายความว่า เศร้าโศก หรือ โกรธสุดขีด

出頭露臉

chū tóu lòu liǎn

ออก หัว เสนอ หน้า

หมายความว่า ออกหน้าออกตา หรือ เสนอหน้า

油嘴滑舌

yóu zuǐ huá shé

น้ำมัน ปาก ลื่น ลื่น

หมายความว่า ปากเป็นน้ำมัน ลื่นก็เลยลื่น

สำนวนไทยว่า ลื่นไม่มีกระดูก

木心石腹

mù xīn shí fù

ไม้ใจ หิน ท้อง

หมายความว่า เห็นชา และ ไม่มีความเห็นอกเห็นใจ

ใจไม้ใจระกำ

耳聞目見

ěr wén mù jiàn

หู ได้ยิน ตา เห็น

หมายความว่า ได้ยินกับหู ได้เห็นกับตาตนเอง

眉清目秀

méi qīng mù xiù

คิ้ว ไส้ ตา สวย

หมายความว่า หน้าตาสวย

大手大腳

dà shǒu dà jiǎo

ใหญ่ มือ ใหญ่ เท้า

หมายความว่า สรุ่ยสรุ่ย ฟุ่มเฟือยไม่ประหยัด
มือห่างคินห่าง

七手八腳

qī shǒu bā jiǎo

เจ็ด มือ แปด เท้า

หมายความว่า คนมากทำอะไรไม่มีระเบียบ หรืออีกความหมายหนึ่งว่า
คนละไม้คนละมือ

手舞足蹈

shǒu wǔ zú dǎo

มือ เต้น เท้า เต้น

หมายความว่า เดินแรงเดินกา

口密腹劍

kǒu mì fù jiàn

ปาก น้ำผึ้ง ท้อง คาบ

หมายความว่า ปากหวานก้นเปรี้ยว

ปากปราศรัยน้ำใจเชือดคอ

愁眉苦臉

chóu méi kǔ liǎn

ทุกข์ คิ้ว เศร้า หน้า

หมายความว่า หน้านี้ว้าวซึมวด กุ่มใจ

呆頭呆腦

dāi tóu dāi nǎo

โง่หัว โง่สมอง

หมายความว่า โง่มาก โง่เง่าแต่ตุน

頭昏眼花

tóu hūn yǎn huā

หัว เวียน ตา ลาย

หมายความว่า หน้ามืดตาลาย

皮開肉綻

pí kāi ròu zhàn

หนัง เปิด เนื้อ แฉก

หมายความว่า ถูกเขี่ยนคืออย่างหนัก

摩肩接踵

mó jiān jiē zhǒng

ชน ไหล่ ชิด ข้อเท้า

หมายความว่า คนแน่นมาก แปรียดทะนาน

沈腰潘鬓

Shěn yāo Pān' bìn

นายเถิน เอว นายพาน จอนผม

หมายความว่า คนที่ไม่แข็งแรง และผมหงอกก่อนเวลา

¹ในสำนวนนี้ 沈 Shěn หมายถึง แซ่ของผู้ชายคนหนึ่งชื่อ 沈藥 Shěn Yào ที่
ผอมแห้งแรงน้อย ส่วน 潘 Pān หมายถึง แซ่ของผู้ชายคนหนึ่งชื่อ 潘嶽 Pān Yuè ที่มี
ผมหงอก (Wáng Jiànyīn , Chén Jié และคณะ, 1999 : 1108)

指手畫腳

zhǐ shǒu huà jiǎo

ชี้มือ วาดเท้า

หมายความว่า ยกไม้ยกมือ ชี้โบ้ชี้เข้

挺胸凸肚

tǐng xiōng tū dù

ยึด ออก ขึ้น ท้อง

หมายความว่า ลักษณะร่างกายที่แข็งแรง ท่าทางทื่อองอาจ บึกบึน
อกผายไหล่ผึ่ง

2.1.1.2.3 การใช้คำบอกอวัยวะสองคำในสำนวนที่มีสองวรรค

ตำแหน่งของคำบอกอวัยวะสองคำในสำนวนที่มีสองวรรคนั้นจะอยู่ได้ทั้ง
ข้างหน้าและข้างท้ายของสำนวน แต่ส่วนใหญ่แล้วมักจะอยู่ข้างหน้าในตำแหน่งแรกหรือตำแหน่ง
ที่สองของสำนวนในแต่ละวรรค ตัวอย่างเช่น

眼觀四處，耳聽八方

yǎn guān sì chù , ěr tīng bā fāng

ตา มอง สี่ ด้าน หู ฟัง แปด ทิศ

หมายความว่า หูตากว้างขวาง

皮之不存，毛將焉附

pí zhī bù cún , máo jiāng yān fù

หนัง ที่ ไม่มี ขน จะ ที่ไหน แอบอิง

หมายความว่า เมื่อขาดสิ่งที่สำคัญก็ย่อมอยู่ไม่ได้

十目所視，十手所指

shí mù suǒ shì , shí shǒu suǒ zhǐ

สิบ ตา ที่ มอง สิบ มือ ที่ ชี้

หมายความว่า ทำอะไรต้องคอยระมัดระวังอย่าประมาท

眼不見，心不煩

yǎn bù jiàn , xīn bù fán

ตา ไม่ เห็น ใจ ไม่ ก่ ลุ้ม

หมายความว่า ไม่ได้เห็นกับตาก็ไม่ต้องทุกข์ใจ

以眼還眼，以牙還牙

yǐ yǎn huán yǎn , yǐ yá huán yá

เอา ตา คืบ ตา เอา ฟัน คืบ ฟัน

หมายความว่า ตาต่อตา ฟันต่อฟัน

肉中刺，眼中釘

ròu zhōng cì , yǎn zhōng dīng

เนื้อ กลาง หนาม ตา กลาง ตะปู

หมายความว่า หนามขอกอก

2.2 ส่วนนวนไทยที่มีคำบอกอวัยวะ

2.2.1 ลักษณะรูปแบบทั่วไปของส่วนนวนไทยที่มีคำบอกอวัยวะ

รูปแบบของส่วนนวนที่มีคำบอกอวัยวะในภาษาไทย อาจแบ่งได้ 2 ลักษณะคือ การใช้คำบอกอวัยวะคำเดียวและการใช้คำบอกอวัยวะสองคำในส่วนนวน

2.2.1.1 การใช้คำบอกอวัยวะคำเดียวในส่วนนวน

ตำแหน่งของการใช้คำบอกอวัยวะคำเดียวในส่วนนวนไทย อาจจำแนกได้เป็น 7 ลักษณะ คือ

2.2.1.1.1 อยู่ในตำแหน่งแรกของส่วนนวน

ตัวอย่าง

เข้าอ่อน

หมายถึง อาการที่เข้าหมดกำลัง เพราะกลัวหรือต้องเดินทางไกล

อุซาดบาดคายน

หมายถึง เรื่องสำคัญที่อาจถึงเสียชีวิตได้

งมกมด

หมายถึง ไหวตัวหรือรู้ทันเหตุการณ์ บางทีก็ใช้ หุผี เป็น หุผีงมกมด

ตะโพกสุดเสียงสังข์

หมายถึง ผู้หญิงที่มีรูปร่างใหญ่โต หรือสะโพกของหญิงที่งดงามน่าดู

ตาเป็นสับประรด

หมายถึง มีบริวารพวกพ้องที่คอยสอดส่องดูแลเหตุการณ์ สามารถจะเห็น
ใครทำอะไรที่ไหนได้รอบข้างไปทั่วหมด

ตืนผี

หมายถึง ผู้ที่ขี้บรดเร็วจนน่าหวาดเสียวและไม่รักษากฎจรรยา

ตุคร้อน

หมายถึง นั่งนานไม่ได้

ท้องแห้ง

หมายถึง อด ผิดเคือง

นิ้วเป็นลำเทียน

หมายถึง นิ้วสวย

ปอดแหก

หมายถึง กลัวมากผิดปรกติ

ปากปลาร้า

หมายถึง ชอบพูดติฉินนินทา ว่าคนหยาบ ๆ ไม่น่าฟัง

มือบอน

หมายถึง อาการที่มีมืออยู่ไม่สุข ชอบเค็ดไปไม้ดอกไม้ หรือขีดเขียน
ตามผนัง เป็นต้น

ไ้ส้แห้ง

หมายถึง ขากจนไม่มีอะไรกิน เลี้ยงตัวเองไม่ได้

ลิ้นลิ้งกา

หมายถึง พุคกะล่อน ปลิ้นปล้อน หลอกหลวงเอาจริงไม่ได้ หรือ
พูดพาล่ามพล่อย ๆ

หน้าหน้าไฟ

หมายถึง ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนก่อนผู้อื่น

หน้าเลือด

หมายถึง คนเห็นแก่ได้และใจดำ ขูดรีดผู้อื่นเพื่อเอาดอกเบีย
หรือกำไรมาก ๆ

หัวชนฝา

หมายถึง สู้ไม่ถอย สู้จนถึงที่สุด

หูเข้าพรรษา

หมายถึง ไม่ได้ยิน

อกอีแป้นแตก

หมายถึง พุดแสดงความตกใจ

2.2.1.1.2 อยู่ในตำแหน่งที่สองของสำนวนตัวอย่างแกว่งเท้าหาเสี้ยน

หมายถึง หาเรื่องใส่ตัว

เข้าคางน

หมายถึง ตกอยู่ในที่อับจนไม่มีทางเบี่ยงบ่ายเอาตัวรอดได้

ฉิ่งปากแตก

หมายถึง ปากโป่ง เก็บความลับไม่อยู่ ขอบนำความลับของผู้อื่น
ไปโพยพะยา

ชูมือเปิบ

หมายถึง ฉวยประโยชน์จากคนอื่น โดยไม่ได้ลงทุนลงแรง

ช่างเข้าหน้า

หมายถึง เปรียบเทียบผู้ชายผู้เป็นสามี ต้องเป็นผู้นำครอบครัว

เข่าหัวงู

หมายถึง คนแก่หรือคนมีอายุมากที่มีเล่ห์เหลี่ยมหรือกลอุบาย
หลอกเด็กหญิงในทางกามารมณ์ คนแก่เจ้าเล่ห์

เต็มปากเต็มคำ

หมายถึง พูดได้อย่างไม่กระดากปาก ไม่อ้อมค้อม

ถีบหัวส่ง

หมายถึง ไม่ให้ช่วยร่วมด้วย ไม่ให้เข้ามาพัวพัน ไล่ไปให้พ้น

ร้อยลินกะลาวน

หมายถึง พูดกลับกลอกคลบตะเลงจนไม่ทัน

ล้วงคองเห่า

หมายถึง อุกอาจหรือกล้าทำอะไรทั้ง ๆ ที่รู้ว่าเป็นของผู้มีอำนาจ
โดยไม่กลัวเกรงผู้มีอำนาจนั้น

เส้นผมบังภูเขา

หมายถึง เรื่องง่าย ๆ แต่คิด ไม่ออก เหมือนมีอะไรมาบังอยู่

หันหน้าเข้าวัด

หมายถึง มุ่งหน้าเข้าวัดเพื่อถือศีล ฟังเทศน์ เป็นต้น

สาวไส้ให้กาบิน

หมายถึง เอาความลับของฝ่ายตนหรือของตนไปเปิดเผยให้
คนอื่นรู้ เป็นการประจานตนหรือพรรคพวกของตน

เอาจุกเขามาหายใจ

หมายถึง อาศัยผู้อื่นมักไม่สะดวก

2.2.1.1.3 อยู่ในตำแหน่งที่สามของสำนวน**ตัวอย่าง****จับเสือมือเปล่า**

หมายถึง แสวงหาผลประโยชน์ โดยตัวเองไม่ต้องลงทุน

ผงเข้าตาตัวเอง

หมายถึง เมื่อปัญหาหรือความเดือดร้อนเกิดแก่ผู้อื่น ช่วยแก้ไขให้เขาได้
แต่เมื่อเกิดแก่ตนกลับแก้ไขไม่ได้

พอยกขากี่ลาโรง

หมายถึง มัวแต่ชักช้าเสียเวลา ทำให้เสียการ

พูดขานคางเป็นชายแก่

หมายถึง พูดลากเสียงช้า ๆ ขาว ๆ ไม่กระฉับกระฉง

อ้อเข้าปากช้าง

หมายถึง สิ่งหรือประโยชน์ที่ไม่มีโอกาสจะได้คืนมา

2.2.1.1.4 อยู่ในตำแหน่งที่สี่ของสำนวน

ตัวอย่าง

ทำนาบนหลังคน

หมายถึง หาผลประโยชน์ใส่ตน โดยขูดรีดผู้อื่น

คักน้ำใส่กะโหลกชะงอกคูดงา

หมายถึง ให้อู้อกฐานะของคนและเจียมคน

ขายผ้าเอาหน้ารอด

หมายถึง ขอมเสียดสละแม้แต่ของจำเป็นที่ตนมีอยู่เพื่อรักษา ชื่อเสียง
ของคนไว้ หรือทำให้เสร็จลุกลงไป เพื่อรักษาชื่อเสียงของคนไว้

ไม่ตายก็ควางเหลือง

หมายถึง บาดเจ็บหนักแทบเอาชีวิตไม่รอด

2.2.1.1.5 อยู่ในตำแหน่งที่ห้าของสำนวน

ตัวอย่าง

เลี้ยงมาตั้งแต่ดินเท่าฝ้าหอย

หมายถึง เลี้ยงมาตั้งแต่ยังเป็นทารก

2.2.1.1.6 อยู่ในตำแหน่งสุดท้ายของสำนวน

ตัวอย่าง

ก ขั้ ไม่กระดิกหู

หมายถึง ไม่รู้หนังสือหรือเขียนหนังสือแล้วไม่รู้ อ่านไม่ออก เขียนไม่ได้

ก้างขวางคอ

หมายถึง ผู้ขัดขวางมิให้ผู้อื่นทำการได้สะดวก หรือผู้ขัดขวาง และทำให้
ผู้อื่นเสียประโยชน์

กินน้ำได้ศอก

หมายถึง จำต้องยอมเป็นรองเขา ไม่เทียบหน้าเทียบตา

กินปูนร้อนท้อง

หมายถึง ทำอาการมีพิรุณขึ้นเอง แสดงอาการเคียดร้อนขึ้นเอง

ง่อยเปลี้ยเสียขา

หมายถึง มีร่างกายพิการจนเดินไม่ได้อย่างปกติ

จงหองพองบน

หมายถึง เชื้อหยังลบหลู่ผู้มีคุณ เชื้อหยังจงหอง

จับปลาสองมือ

หมายถึง ทำอะไรที่มุ่งหวังสองอย่างในขณะเดียวกัน อาจพลาด ไม่ได้ทั้งสองอย่าง

จูงจมูก

หมายถึง ปล่อยให้ผู้อื่นชักนำไปโดยไม่ใช้ความคิด

ชี้นิ้ว

หมายถึง ไล่แต่สั่งการให้ผู้อื่นทำ ไม่ยอมลงมือทำเอง

แข่งชักหักกระดูก

หมายถึง แข่งค้ำมุงร้ายให้ผู้อื่นได้รับอันตรายอย่างร้ายแรง

คำคา

หมายถึง ปรากฏชัดแก่ตา

เค็มอก

หมายถึง รู้อย่างชัดแจ้ง

ทำบุญเอาหน้า

หมายถึง ทำบุญเพื่อขออวยพรผู้อื่น ไม่ใช่ทำด้วยใจบริสุทธิ์

นกสองหัว

หมายถึง คนที่กลับลอกทำตัวฝึกฝนเข้าด้วยทั้งสองฝ่ายที่ไม่เป็นมิตรกัน
โดยหวังผลประโยชน์เพื่อตน

น้ำท่วมปาก

หมายถึง พูดไม่ออก เพราะเกรงจะมีภัยแก่ตนหรือผู้อื่น

ไฟจุดตุ๊ด

หมายถึง มีธุระร้อนมาก

ขานคาง

หมายถึง อาการที่พูดลากเสียงช้า ๆ

แขกเขี้ยว

หมายถึง พูดด้วยความโกรธ หรือพูดขู่

ถ่วงคับ

หมายถึง ถ่วงเวลาความลับ หรือถ่วงเวลาทรัพย์สิน เงินทองหมดตัว

ล้างสมอง

หมายถึง ทำให้บุคคลเปลี่ยนความคิดเห็น หรือ ความเชื่อถือของตน

เล่นลิ้น

หมายถึง พูดเป็นสำนวนโวหาร พูดมีชั้นเชิง พูดขอกย้อน

สมน้ำสมเนื้อ

หมายถึง เหมาะสมกัน พอเหมาะพอดีกัน คู่ควรกัน

สองผม

หมายถึง ผมหงอกแล้ว เป็นผู้ใหญ่มากแล้ว

หนามขอกอก

หมายถึง คนหรือเหตุการณ์ที่ทำให้รู้สึกเหมือนมีอะไรมาทิ่มแทงอยู่ในอก
ตลอดเวลา

หากิน โดยลำแข้ง

หมายถึง ทำการงานหาเลี้ยงชีพด้วยลำแข้งของคน ไม่พึ่งคนอื่น

เห็นจี้ดีกว่าได้

หมายถึง เห็นคนอื่นดีกว่าญาติพี่น้อง

ไ้ไหนกระเทียมต่อขา

หมายถึง เปรียบเทียบคนอ้วนและเคี้ย

2.2.1.1.7 อยู่ในสำนวนที่มีสองวรรคตัวอย่าง

เสียดองเท่าหัว ไม่ยอมเสียดหัวให้ใคร

หมายถึง ไม่ยอมให้สามีคกไปเป็นของหญิงอื่น

เรือล่มเมื่อจอด ดาบออกเมื่อแก่

หมายถึง คนที่ทำตนเป็นคนดีมาตลอด แต่มาเสียดคนเมื่อแก่ หรือ
มีอุปสรรคเมื่อใกล้จะสำเร็จ

2.2.1.2 การใช้คำบอกอวัยวะสองคำในสำนวน

การใช้คำบอกอวัยวะสองคำในสำนวนไทยมีอยู่ 3 ลักษณะ คือ ในสำนวนที่เป็น
แบบวรรคเดียวมีการใช้คำบอกอวัยวะสองคำเรียงติดกัน และการใช้คำบอกอวัยวะสองคำคั่นสลับ
กับคำอื่น และการใช้คำบอกอวัยวะสองคำในสำนวนที่มีสองวรรค

2.2.1.2.1 การใช้คำบอกอวัยวะสองคำเรียงติดกันในสำนวนที่มีวรรคเดียว

ตัวอย่าง

หูตาสว่าง

หมายถึง รู้เหตุการณ์ดีขึ้น

2.2.1.2.2 การใช้คำบอกอวัยวะสองคำกันสลับกับคำอื่นในสำนวนที่เป็นวรรคเดียว

ตัวอย่าง

ขายหน้าขายตา

หมายถึง อับอาย

เงินเขี้ยวเขี้ยวฟัน

หมายถึง กัดฟันด้วยความโกรธ

แขนซ้ายแขนขวา

หมายถึง บริวารหรือลูกน้องที่คอยรับใช้เจ้านาย

คอหอยกับลูกกระเดือก

หมายถึง เข้ากันได้ดี แยกกันไม่ออก

เคียงบ่าเคียงไหล่

หมายถึง ฐานะเสมอกัน ทัดเทียมกัน ร่วมทุกข์ร่วมสุข

จิบปากจิบคอ

หมายถึง พุดเจิงประจบประแจง

ตาเหลือกตาพอง

หมายถึง อากาที่แสดงความตกใจกลัว

ถอคเขี้ยวถอคเล็บ

หมายถึง ละพยศ ละความเก่งกาจ เลิกแสดงฤทธิ์แสดงอำนาจ

คบหัวลูบหลัง

หมายถึง ทำหรือพูดให้กระทบกระเทือนใจในตอนแรก แล้วกลับทำหรือพูดเป็นการปลอบใจในตอนหลัง

ปากหอยปากปู

หมายถึง ชอบนินทาเล็กนินทาน้อย

พออ้าปากก็เห็นลิ้นไก่

หมายถึง รู้ทันกัน

พลิกหน้ามือเป็นหลังมือ

หมายถึง เปลี่ยนแปลงหรือทำให้ผิดไปจากเดิมอย่างตรงกันข้าม

ฟังหูไว้หู

หมายถึง รับฟังคำพูดหรือเรื่องราวอะไรไว้ แต่ไม่ได้เชื่อทั้งหมด

ลิ้นกระด้างคางแข็ง

หมายถึง กิริยาวาจาหยาบคายไม่สุภาพ

ลิ้นควัดถึงหู

หมายถึง พูดจาตลบตะแลงเชื่อไม่ได้

ลิ้นคาอ้าปาก

หมายถึง มีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้นกว่าเดิม

เลี้ยงปากเลี้ยงท้อง

หมายถึง ทำมาหากินพอเลี้ยงตัว

หมดไส้หมดพุง

หมายถึง ไม่เหลือ เปิดเผยเรื่องราวโดยละเอียด

หนังหุ้มกระดูก

หมายถึง ผอม หรือยากจนมาก

หน้าค้ำหน้าแดง

หมายถึง ทุ่มเถียงกันจนเลือดขึ้นหน้าด้วยความโกรธ

หัวหกกันขวิด

หมายถึง ทำอะไรแผลงๆ ทำโลดโผนซุกซน ละเลิงทำไปตามชอบใจ

หัวซุกหัวซุน

หมายถึง อาการที่หลบหลีกชวนเซไป อาการหนีซอกซอนไป

หูดับตับไหม้

หมายถึง เสียงที่ดังมากจนกลบเสียงอื่น

อกไหม้ไส้ขม

หมายถึง เป็นทุกข์อย่างแสนสาหัส

2.2.1.2.3 การใช้คำบอกอวัยวะสองคำในสำนวนที่มีสองวรรค

ตัวอย่าง

มือไม่พาย เอาเท้าราน้ำ

หมายถึง ไม่ช่วยทำแล้วยังขัดขวางการทำงานของผู้อื่น

ผู้ดีตื่นแดง ตะแคงตื่นเคิน

หมายถึง คำพูดประชดคนที่กริครายเอาอย่างผู้ดี

กำแพงมีหู ประคุมิตา

หมายถึง การที่จะพูดหรือทำอะไรให้ระมัดระวัง แม้จะเป็นความลับ
เพียงใด ก็อาจมีคนล่วงรู้ได้